

ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ
ΣΥΝΕΔΡΙΟ

«Άγιος Νεκτάριος»

ὁ πνευματικός, ὁ μοναστικός, ὁ ἐκκλησιαστικός ἡγέτης»

Ι. Μ. ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ (ΑΓ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ)

ΑΙΓΙΝΑ 21-23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1996

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΗ Γ. ΧΑΤΖΗΟΥΡΑΝΙΟΥ

Στὴν Ἱ. Μονὴ Ἁγίας Τριάδος - Ἁγίου Νεκταρίου, στὴν Αἴγινα, πραγματοποιήθηκε ἀπὸ 21 μέχρι 23 Ὀκτωβρίου 1996 Διορθόδοξο Θεολογικὸ Ἐπιστημονικὸ Συνέδριον μὲ θέμα: «*Άγιος Νεκτάριος* ὁ πνευματικός, ὁ μοναστικός, ὁ ἐκκλησιαστικός ἡγέτης». Τὸ ἐν λόγῳ Συνέδριον ἀποτελοῦσε μέρος τῶν εὐρύτερων ἐορτασμῶν ποὺ ὀργάνωσε ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης γιὰ τὰ 150 ἔτη (1846-1996) ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἐπισκόπου Πενταπόλεως, τοῦ θαυματουργοῦ. Οἱ ἐορτασμοὶ ἄρχισαν τὴν 1η Σεπτεμβρίου καὶ ὀλοκληρώθηκαν τὴν 9η Νοεμβρίου 1996.

Ἡ συμμετοχὴ τριάντα καὶ πλέον εἰσηγητῶν (κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀπὸ διάφορες τοπικὲς ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ Καθηγητῶν Πανεπιστημίων), ἔδωσε τὴν εὐκαιρία τόσο στοὺς ἴδιους, ὅσο καὶ στοὺς πολυάριθμους συνέδρους νὰ ἐρευνήσουν, νὰ ἀξιολογήσουν καὶ νὰ ἐμβαθύνουν στὴν πολύπλευρη καὶ σπουδαία προσωπικότητα, ἄγνωστη στοὺς πολλοὺς, καθὼς καὶ νὰ μελετήσουν τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως.

Οἱ ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου ἄρχισαν μὲ τὴν ἐναρκτήρια τελετὴ, τὸ ἀπόγευμα τῆς Δευτέρας 21ης Ὀκτωβρίου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Σεβασμ. Ποιμενάρχης τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης κ. Ἱερόθεος τέλεσε εἰδικὴ δέηση. Ὁ Σεβασμιώτατος στὴ συνέχεια χαιρετίζοντας τὸ Συνέδριον καλωσόρισε τὸ εὐάριθμο ἀκροατήριον, τὸ ὁποῖο ἀνταποκρίθηκε στὴν πρόσκληση νὰ λάβει μέρος στὸ διεξαγόμενον Συνέδριον. Ἀκολούθως κλήθηκε στὸ βῆμα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βεροῖας κ. Παντελεήμων καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Διορθόδοξου Συνεδρίου, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου. Στὴ συνέχεια χαιρέτησαν τὸ Συνέδριον ἐκπρόσωποι ὀρθοδόξων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, πολιτειακῶν,

πολιτικῶν, στρατιωτικῶν, δημοτικῶν καὶ ἄλλων τοπικῶν ἀρχῶν.

Στὴ πρώτη Συνεδρίαση, ποὺ ἀκολούθησε ἀμέσως μετὰ, προήδρευσε ὁ Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Γεώργιος Γαλίτης καὶ ἀκούστηκαν τρεῖς εἰσηγήσεις: Ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεοσ/νίκης Πρωτοπρ. π. Θεόδωρος Ζήσης διαπραγματεύθηκε τὸ θέμα: «*Τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου*». Παρουσίασε συνοπτικά: α) Τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου, ἀναφερόμενος στὰ πρῶτα χρόνια στὴν γενέτειρά του (Συλῆμβρια τῆς Θράκης 1846 κ. ἔξ.), στὴν ἀναχώρησή του γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν ταπεινὴ ἐργασία του ἐκεῖ μέχρι νὰ ἀναλάβει ἐπιμελητὴς στὸ Διδασκαλεῖο, στὸ Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου. β) Τὶς πρῶτες σπουδές του. γ) Τὴν εἰσοδό του στὸν ἰ. κλήρο, τὴν χειροτονία του σὲ Διάκονο καὶ ἀργότερα σὲ Πρεσβύτερο. δ) Τὴν θεολογικὴ - ἐπιστημονικὴ κατάρτισή του στὸ Ἐθνικὸ καὶ Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. ε) Τὴν ἀναχώρηση γιὰ τὸ Κάϊρο καὶ τὴν ἀναγνώριση τῶν ποιμαντικῶν καὶ ἡγετικῶν ἰκανοτήτων του ἀπὸ τὸν Πάπα καὶ Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας. στ) Τὴν χειροτονία του σὲ Ἐπίσκοπο Πενταπόλεως καί, τελικά, τὴν ἐκδίωξή του ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. ζ) Τὴν ἐπιτέλεση τοῦ ἔργου τοῦ ἱεροκήρυκα σὲ πολλὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴν ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν ἀνάληψη τῆς διευθύνσεως τῆς Ριζαρείου Ἱερατικῆς Σχολῆς, στὴν Ἀθήνα. Καί, η) τὴν ἴδρυση τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Τριάδος στὴν Αἴγινα καὶ τὴν κοίμησή του τὸ 1920. Μὲ συντομία, ὁ εἰσηγητὴς, παρέθεσε τὸ πολὺπλευρο καὶ πολυσήμαντο συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου. Τόνισε, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὶς ἀναριθμητὲς θεολογικὰς πλευρὰς ποὺ αὐτὸ καλύπτει, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἄγνοια ποὺ ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μαυροβουνίου καὶ Παραθαλασσίας κ. Ἀμφιλόχιος στὸ θέμα του, «*Ἡ τιμὴ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου εἰς τὴν Σερβίαν καὶ εἰς τὴ Ἱ. Μονὴν Τσέλιε*» ἀναφέρθηκε στὸν τρόπο γνωριμίας τοῦ σερβικοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ μὲ τὸν ἅγιον Νεκτάριον καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ἱ. Μ. Τσέλιε, στὴν ὁποία ἔζησε ὁ μακαριστὸς Ἀρχιμανδρίτης π. Ἰουστίνος Πόποβιτς. Περιέγραψε θαυμαστὰ γεγονότα καὶ θεραπείας ἀσθενειῶν, πού, μὲ τὶς πρεσβεῖες τοῦ Ἁγίου, παρέχει ὁ Θεὸς σὲ πολλοὺς Σέρβους χριστιανούς. Ἀκόμη ἐξέθεσε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο γιορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου στὴν Σερβικὴ Ἐκκλησία. Τόνισε ὁ Σεβασμιώτατος τὸν σύνδεσμο καὶ τὴν ἐπικοινωνία ποὺ ἔχουν οἱ Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἐν ζωῇ, ἀνεξάρτητα ἂν γνωρίζονται μετὰξὺ τους ἢ ὄχι. Πολλὰς φορὰς, παρατήρησε, μὰ μόνον συνάντησι εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἀφήσει ἀμέσως ἐκδηλὰ τὰ σημάδια τῆς κοινῆς τους πορείας καὶ προοπτικῆς. Κατέληξε λέγοντας ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει μεγαλύτερη

γνωριμία τῶν λαῶν μας μὲ τοὺς νέους ἁγίους ποὺ ὁ Θεὸς δίνει στίς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες Του καὶ ἔτσι συναριθμοῦνται στὰ τοπικὰ λόγια.

Μὲ τὴν εἰσήγηση τοῦ Καθηγητῆ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Γεωργίου Κρουσταλάκη, «Ἅγ. Νεκτάριος, ὁ παιδαγωγὸς τῆς διακρίσεως», ὁλοκληρώθηκε ἡ Α' Συνεδρίαση. Ὁ εἰσηγητὴς χαρακτήρισε τὸν τιμῶμενο Ἅγιο ὡς θεμελιωτὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως στὴν Ἑλλάδα, ὡς πρότυπο παιδαγωγοῦ καὶ ὡς ἓνα νέο Ἑλληνα ψυχοπαιδαγωγό. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀνιχνεύονται στὰ ποιμαντικὰ κείμενα τοῦ ἁγ. Νεκταρίου, ἀλλὰ καὶ στὴ μέθοδο ποὺ χρησιμοποιοῦσε πρακτικὰ πλεον, στὴν ἀντιμετώπιση τῶν καθημερινῶν θεμάτων καὶ προβλημάτων τῶν σπουδαστῶν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Ἀκόμη, ἀπὸ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο διαπιστώνεται ὅτι γνώριζε τοὺς παλαιότερους καὶ τοὺς σύγχρονους μὲ αὐτὸν εἰδικοὺς στὰ θέματα τῆς παιδαγωγικῆς στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ τὸν βοηθοῦσε ἡ πολὺ καλὴ γνώση, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσας.

Τὸ πρωὶ τῆς Τρίτης 22ας Ὀκτωβρίου τελέσθηκε ἡ θεία Λειτουργία ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ράσκας καὶ Πρεζρένης κ. Ἀρτέμιο συμπαραστατομένου ἀπὸ τὸν Θεοφ. Ἐπίσκοπο Ζαχουμίου καὶ Ἐρζεγοβίνης κ. Ἀθανάσιο. Ὁ Πανοσ. Πρωτοσύγγελος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀρχιμ. π. Ἐφραίμ Στενάκης κήρυξε μὲ θέμα «Ἡ τριπλὴ ἀκτινοβολία τοῦ Ἁγίου μας».

Ἀκολούθως ἄρχισαν οἱ ἐργασίες τῆς δευτέρας Συνεδριάσεως μὲ πρόεδρο τὸν Καθηγητὴ τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης κ. Ἰωάννη Φουντούλη. Ὁ Ἐπίσκοπος Τραχειάς (Νίκαια Γαλλίας) κ. Παῦλος εἰσηγήθηκε τὸ θέμα: «Ἡ προσωπικότητα τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου, ὡς προτύπου ἡγέτου εἰς τὴν Δύσιν ὀρθοδόξως βιοῦντος καὶ διδάσκοντος». Μεταξὺ ἄλλων ἐπισήμανε ὅτι ἡ ἀπόφαση νὰ σηκώσουμε τὸ Σταυρὸ μας, ὅπως ὁ Χριστὸς μᾶς καλεῖ, εἶναι ἡ ὁδὸς μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ μπορέσουμε νὰ γνωρίσουμε τὸν Ἐπίσκοπο Πενταπόλεως. Καὶ αὐτὸ γιατί ἐκεῖνος σήκωσε τὸν δικό του Σταυρὸ. Ὁ ἁγ. Νεκτάριος βίωσε τὸ Εὐαγγέλιο, αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιο πρέπει νὰ ζήσουμε καὶ ἐμεῖς. Τόνισε ὁ εἰσηγητὴς ὅτι ὁ Ἅγιος μέσα ἀπὸ τὸ δικό του τρόπο καὶ τὴ δική του συμπεριφορὰ μᾶς ἀφήνει ἱερὸ παράδειγμα νὰ δεχόμαστε τὶς ἀδικίες καὶ σὲ κάθε περίπτωση νὰ παραμένουμε ἐντὸς τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐντόπισε καὶ τὴν αἰτία τῶν προβλημάτων ποὺ ὑπάρχουν σήμερα στὴ Δύση, δηλαδὴ στὰ προβλήματα τῆς κανονικότητος. Ὁλοκληρώνοντας ὁ Θεοφιλέστατος τὴν Εἰσήγησή του, ἔφερε ὡς παραδείγματα τὸν ἅγιο Νεκτάριο καὶ τὸν ἅγιο Νικόλαο Πλανᾶ, οἱ

ὅποιοι ζοῦσαν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι στὴ δόξα τοῦ κόσμου. Κατέληξε λέγοντας ὅτι πρέπει νὰ κατανοήσουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι Θεοκεντρικὴ καὶ ὄχι ἀνθρωποκεντρικὴ.

Ὁ Πανοσιολ. Καθηγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Ἀγίου Ὁρους, Ἀρχιμ. π. Γεώργιος στὸ θέμα τοῦ «Ὁ Ἅγ. Νεκτάριος ὡς πνευματικὸς πατὴρ τῶν Μοναχῶν» ἀναφέρθηκε στὴν ἔννοια τῆς πατρότητος, τὴν ὁποία βρῖσκει ὁ μελετητὴς στὰ ἔργα τοῦ Ἀγίου καὶ ἡ ὁποία ἀνιχνεύεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ ὀλοκληρωμένη καὶ μὲ σαφήνεια διαμορφωμένη ὑφίσταται μετὰ τὴν σάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐπισήμανε ὅτι ὑπάχει συνάφεια τοῦ χαρίσματος τῆς πατρότητος καὶ τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης. Πρὸς ἐπίρρωση τοῦ πῶς πάνω σημείου ἀναφέρθηκε στὶς ἐπιστολὲς τοῦ ἁγ. Νεκταρίου πρὸς τὴν γερόντισσα καὶ τὶς Μοναχὲς τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Αἰγίνης. Ἐκεῖ, μὲ τὴν ἀνάγνωση χαρακτηριστικῶν σημείων, φάνηκε τὸ ζωντανὸ πατρικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἐπισκόπου Πενταπόλεως. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ περιλάμβανε κάθε τι ποῦ θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ ἢ εἶχαν ἀνάγκη οἱ μοναχὲς τόσο στὴν πνευματικὴ, ὅσο καὶ στὴν ὑλικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς τους. Συγκεκριμένα, ὁ ἁγ. Νεκτάριος ἀναφέρεται στὸν κανόνα τῶν μοναχῶν, μειώνει ἢ αὐξάνει τὰ κομβοσχόλια καὶ τὶς μετάνοιες, ἐρωτᾷ τί ἔγινε μὲ τὸ ράσο τῆς τάδε μοναχῆς, τὸ ὁποῖο δὲν ράφτηκε καλὰ καὶ γι' αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι αἰσθητικὰ ὁμορφο, ζητᾷ ἐξηγήσεις γιὰ τὴν ποιότητα καὶ τὴν καλὴ κατάσταση τῶν ὑποδημάτων, τὰ ὁποῖα, ὡς σημειωθεῖ, ἐπιδιόρθωνε ὁ ἴδιος. Καταλήγοντας τόνισε ὁ π. Γεώργιος ὅτι στὴ Μονὴ τὰ πάντα εἶναι κοινά, ἀλλὰ δὲν ἰσοπεδώνεται ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Ὁ ἁγ. Νεκτάριος ζητοῦσε ἀπὸ τὶς μοναχὲς νὰ ἔχουν συνεχῶς πνευματικὴ χαρὰ. Διότι ἔτσι θὰ ἀντιμετώπιζαν τὶς προσβολὲς τοῦ ἀντικειμένου ἐχθροῦ καὶ θὰ ἀποκοῦσαν ὑπομονὴ καὶ πνευματικὴ οἰκοδομὴ καὶ αὐξηση.

Ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν Πρωτοπρ. π. Κων/νος Φούσκας στὴν εἰσήγησή του «Ὁ γραπτὸς λόγος (κῆρυγα-πραγματεῖαι) εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Ἅγ. Νεκτάριον» ἐπισήμανε ὅτι ὁ τιμώμενος Ἅγιος εἶναι πολυγραφώτατος. Τὸ ὄλο συγγραφικὸ του ἔργο περιλαμβάνει 18 ὁμάδες. Εἰδικότερα, ὁ Ἐπίσκοπος Πενταπόλεως ἀσχολήθηκε μὲ τὶς ἀκόλουθες εἰδικότητες τῆς Θεολογίας: Ἀγιολογία, Ἀνθρωπολογία, Ἀγ. Γραφή, Πατερικὴ Θεολογία, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Μαρσιολογία, Ποιμαντικὴ καὶ μᾶς ἀφησε ἀρκετὲς καὶ ἀξιόλογες Ἐπιστολές. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους, σύμφωνα μὲ τὸν π. Κων/νο Φούσκα, γράφει ὁ ἁγ. Νεκτάριος Πενταπόλεως εἶναι: α) ἡ ἐξόφληση χρέους τοῦ πρὸς

τὴν Ἐκκλησία, λόγω κλήσεως, β) ἡ διακονία τῆς Ἐκκλησίας καὶ μετὰ τὸ γραπτὸ λόγο, γ) ἡ ἐν Χριστῷ οἰκοδομὴ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ δ) ἡ ἱκανοποίηση διδακτικῶν ἀναγκῶν (Ριζάριος Σχολή).

Ἀκολούθησε ἡ τρίτη συνεδρίαση μετὰ πρόεδρο τὸν Καθηγητὴ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Νικόλαο Μπρατσιώτη. Εἰσηγήθηκαν ὁ Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν Πρωτοπρ. π. Γεώργ. Μεταλληνὸς μετὰ θέμα «*Ὁ μοναχισμὸς κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου*», ὁ Καθηγ. τοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου «*Ἅγιος Τύχων*» Μόσχα Πρωτοπρ. π. Βαλεντίνος Ἄσμου, μετὰ θέμα «*Ἡ τιμὴ τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου εἰς τὴν Μόσχαν καὶ τὴν ὅλην Ρωσίαν*», ὁ Ὄσιολογ. Μοναχὸς π. Μωϋσῆς Ἁγιορείτης, μετὰ θέμα «*Ὁ Ἁγ. Νεκτᾶριος καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος*» καὶ ὁ ὁμότ. Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Ἰωάν. Κορναράκης μετὰ τίτλο εἰσηγήσεως «*Σχόλιον εἰς τὴν "Ποιμαντικὴν" τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου*».

Ὁ ἅγ. Νεκτᾶριος εἶναι «*νεοπατέρας*» τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ. Ἀναφερόμενος στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου τόνισε ὅτι τὸ ἐλλαδικὸ αὐτοκέφαλο εἶναι μιὰ μεγάλη πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἱστορία. Οἱ πληροφορίες, ποὺ ὁ εἰσηγητὴς παρέθεσε εἶχαν ὡς πηγὴ τους τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του καὶ κατεξοχὴν τὸν Κοσμᾶ Φλαμιάτο. Ἐπισήμανε τὴν ἀπὸ τὸ 1833 καὶ ἐξῆς διάλυση τῶν Ἱερῶν Μονῶν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἱεραρχία. Πλέον εἰσερχόμεθα στὴν περίοδο τῆς «*κοινωνικῆς προόδου καὶ τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων*» ἰσχυρίστηκε ὁ εἰσηγητὴς, ἐνῶ μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1837 ἀρχίζει στὴν Ἑλλάδα ἡ ἀκαδημαϊκὴ θεολογία νὰ λαμβάνει σάρκα καὶ ὀστά. Τὸ Ἅγιο Ὄρος ἀρχίζει τὸ 1912 νὰ ἀναπνέει πλέον ἐλεύθερα ἀφοῦ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔφυγε τὸ 1833 καὶ ἔτσι σταματᾷ ἡ ὑποταγὴ στὴν τουρκικὴ κυβέρνησι μετὰ ἀπὸ ἓνα αἰῶνα περιπίπτου. Ἀπὸ τὸ 1924, σύμφωνα μετὰ τίς ἀποφάσεις τῆς πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, τὸ Ἅγιο Ὄρος ἐπιστρέφει, ὅσο μπορούμε βέβαια νὰ μιλάμε γιὰ ἐπιστροφή τὴν ἐποχὴ αὐτή, στὸ παραδοσιακὸ ἐσωτερικὸ σύστημα διοικήσεως. Ὁ Ἐπίσκοπος Πενταπόλεως γνωρίζει τὸ Ἅγιο Ὄρος ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα. Εἶναι γνωστὸς οἱ ἀγαθὲς σχέσεις καὶ ἡ πολὺ θερμὴ ἐπικοινωνία ποὺ εἶχε μετὰ τὸν Δανιὴλ Κατουνακιώτη καὶ ἄλλους ἁγιορείτες Πατέρες, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἱερομόναχο Παχώμιο ἀπὸ τὴν Χίο, τὸν ὁποῖο, ὅπως τόνισε ὁ εἰσηγητὴς, ὁ ἴδιος ὁ ἅγ. Νεκτᾶριος τὸν χαρακτηρίζει «*βακτηρία*» του. Καταλήγοντας ὁ π. Γ. Μεταλληνὸς ὑπογράμμισε ὅτι, κάτω ἀπὸ ὅποιεσδήποτε συνθῆκες, τὸ Ἅγ. Ὄρος δὲν ἔπαψε νὰ ἀναδεικνύει πνευματικὲς μορφὲς καὶ ὁσίους Πατέρες.

Ὁ Καθηγητὴς π. Βαλεντίνος Ἄσμου, ἀπὸ τὴν Ρωσία, ἐπισήμανε στὴν ἀρχὴ τῆς εἰσηγήσεως τὰ ἑξῆς: α) τὴν ἀγνοία ποὺ ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν τοπικῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν σχετικὰ μὲ Ἁγίους τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνάγκη ἀμοιβαίας καταχωρήσεως Ἁγίων στὰ ἀγιολόγια καὶ μνηαῖα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ β) τὴν ἔλλειψη μεταφρασμένων ἀσματικῶν Ἀκολουθιῶν, παρακλητικῶν κανόνων καὶ Χαιρετισμῶν Ἁγίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας στὴν Ρωσία καὶ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἑλλάδα. Ἀναφέρθηκε στίς ἐκδοτικὲς προσπάθειες ἑλληνομαθῶν ρώσων κληρικῶν καὶ θεολόγων ποὺ ἀρχισαν τὸ μεταφραστικὸ ἔργο Ἀκολουθιῶν ἐκεῖ. Δὲν παρέλειψε νὰ ἀναφερθεῖ στὸ ἐκδοτικὸ καὶ μεταφραστικὸ ἔργο, ποὺ ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια ἐπιτελεῖ ἡ Ἱ. Μονὴ Παρακλήτου στὸν Ὠρωπὸ Ἀττικῆς. Στὴ συνέχεια περιέγραψε πῶς ἐγινε γνωστὸς ὁ ἅγιος Νεκτάριος στὴν Ρωσία καὶ πὺδ συγκεκριμένα στὴ Μόσχα. Ἀπαρίθμησε θαυμαστὰ γεγονότα, θεραπείες ἀσθενῶν καὶ γενικὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν τιμὴ τοῦ ὀρθοδόξου ρωσικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Ἅγιο.

Ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος τοῦ ἐπισκόπου Νεκταρίου Πενταπόλεως μὲ τὸ Ἅγιο Ὄρος εἶναι ἐξαιρετικῆς ἀξίας καὶ σημασίας. Ὅσο ἡ γνωριμία αὐτῆ, τοῦ Πενταπόλεως μὲ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔρχεται στὸ φῶς δίνεται ἀπάντηση σ' ἓνα ἐρώτημα ποὺ τέθηκε ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον. Τὸ ἐρώτημα ἀφοροῦσε στὸ ἐὰν καὶ κατὰ πόσο ὁ Ἅγιος ἦταν αὐτοδίδακτος, θεοδίδακτος ἢ εἶχε τὴν καθοδήγηση κάποιου διδασκάλου ἢ γέροντα πνευματικοῦ Πατέρα. Ἡ ἀπάντηση στὸ καιρὶο αὐτὸ ἐρώτημα πιστεύουμε ὅτι θὰ δώσει σαφὴ ἀπάντηση καὶ στὸ ἐρώτημα *“ποιὰ εἶναι ἡ προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου”*; Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆ ὁδήγησε τοὺς συνέδρους μὲ τὴν εἰσήγησή του ὁ ἀγιορείτης Μοναχὸς π. Μωϋσῆς. Μετὰ ἀπὸ ἐνδελεχῆ μελέτη διαφόρων σημειωμάτων, ἄλλων μαρτυριῶν στὰ βιβλία προσκυνητῶν τῶν Ἱ. Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Ἁγίου πρὸς ἀγιορείτες Πατέρες, κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἅγ. Νεκτάριος εἶχε ἀγαθὲς ἀναμνήσεις, ζωντανὴ φιλία καὶ βαθιὰ γνωριμία μὲ τὸν ἀγιώνυμο τόπο καὶ μὲ ἐκλεκτοὺς ἀναχωρητὲς Πατέρες. Συγκεκριμένα, ἀναφέρθηκε ὁ εἰσηγητὴς, στὸ ἀρχονταρῖκι τῆς Ἱ. Μονῆς Μεγίστης Λαύρας περιγράφει, μὲ ποιητικὸ τρόπο, τὴν πνευματικὴ χαρὰ ποὺ γεύθηκε ἀπὸ τὴν παραμονὴ τοῦ ἐκεῖ. Εὐχαριστεῖ τοὺς ἐπιτρόπους καὶ τοὺς λοιποὺς Πατέρες τῆς Μονῆς. Ἀπὸ ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς Πατέρες τῆς Ἱ. Μονῆς Βατοπεδίου διαπιστώνεται ὅτι ὁ ἅγ. Νεκτάριος ἐπανειλημμένως βοηθήθηκε οἰκονομικά, ἀπὸ τὴν Ἱ. Μονή, γιὰ τὴν ἐκδοσὴ βιβλίων του. Ἐπίσης κατάδηλη εἶναι ἡ συνεργασία καὶ ἐπικοινωνία του μὲ τὸν Δανιὴλ Κατουνακιώτη, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ζήτησε τὸν κανονισμό γιὰ τὴν κατάρτιση

καὶ κατάσταση τῆς Ἰ. Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης. Τέλος ἐπισημάνθηκε ὅτι ὁ Ἅγιος ἦταν ἕνας πραγματικὸς ἀσκητής, ποὺ ἐνδιαφερόταν καὶ ἀγωνιζόταν γιὰ τὸν καθαρισμὸ τοῦ τριμεροῦς τῆς ψυχῆς του.

Ὁ ἅγ. Νεκτάριος Πενταπόλεως, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, στὸ διδακτικὸ καὶ ποιμαντικὸ ἐν γένει ἔργο του ὀδηγήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἐνασχόλησή του μὲ τὴν ποιμαντικὴ, ὡς εἰδικὸ ἀντικείμενο τῆς Θεολογίας. Ἰδιαίτερη πτυχὴ τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου ἀναφέρεται σ' αὐτῆ. Ὁ Καθηγητὴς κ. Ἰωάν. Κορναράκης, εἰδικὸς στὰ θέματα Ποιμαντικῆς Θεολογίας, ἀνέλυσε καὶ σχολίασε τὸ σύγγραμμα τοῦ ἅγ. Νεκταρίου: *“Μάθημα Ποιμαντικῆς”*. Τὸ ἔργο ἐκδόθηκε τὸ 1898 καὶ ἐπανεκδόθηκε τὸ 1974 στὴν Θεσσαλονίκη¹. Ὁ πρῶτος λόγος γραφῆς τῆς μελέτης αὐτῆς ἦταν οἱ ἀνάγκες τῶν μαθητῶν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Στὴ συνέχεια παρουσιάστηκε ἀναλυτικὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου, ὅπου ἐγίναν φανερὰ τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς προσωπικῆς ποιμαντικῆς ἐμπειρίας τοῦ ἅγ. Νεκταρίου, ὁ ὁποῖος δὲν περιοριζόταν ἀπλᾶ στὴν κάλυψη κάποιων διδακτικῶν ἀναγκῶν, ὅπως συμβαίνει, ἄς ἐπιτραπεῖ νὰ σημειώσουμε, πλείστες φορὲς στὰ σύγχρονα διδακτικὰ ἐγχειρίδια.

Τὸ ἀπόγευμα πραγματοποιήθηκαν ἀκόμη δύο συνεδριάσεις. Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς πρώτης προήδρευσε ὁ Καθηγ. τοῦ Παν/μίου Θεσ/νίκης Πρωτοπρ. π. Θεόδωρος Ζήσης καὶ μίλησαν οἱ Καθηγητὲς κ.κ. Ἰωάννης Φουντούλης καὶ Στέργιος Σάκκος τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης καὶ Ἡλίας Μουτσούλας τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν.

Ὁ Καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Φουντούλης ἀνέπτυξε τὸ θέμα *«Ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ κηρύγματος ἐν τῇ Θεῖα Λατρείᾳ»*, καὶ ὡς εἰδικὸς ἐπιστήμονας στὸ ἀντικείμενο, ἀναφέρθηκε διεξοδικὰ στὶς συγκεκριμένες γιὰ τὸ θέμα ἀπόψεις τοῦ ἅγ. Νεκταρίου. Ὑπογράμμισε τὴν μεγαλειώδη προσφορὰ τοῦ τιμωμένου Ἁγίου, ἢ ὅποια ἐκφράζεται τόσο ἀπὸ τὸ συγγραφικὸ ἔργο ποὺ ἄφησε, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ποὺ ὁ ἴδιος ἀκολούθησε. Θεωροῦσε ἀναγκαῖο τὸ κήρυγμα κατὰ τὴν θεῖα Λειτουργία. Τοῦτο γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν ἀγάπη ποὺ εἶχε νὰ μιλᾷ στὸ ἐκκλησίασμα. Τὴν ἐπιθυμία αὐτῆ τὴν ὑλοποίησε μὲ τὸ κηρυκτικὸ ἔργο του σὲ πολλὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδας. Ἡ ἐνασχόληση τοῦ Ἐπισκόπου Πενταπόλεως μὲ τὰ βιβλικὰ κείμενα χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐργασίας του κοντὰ στοὺς καπνοπῶλες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου σημειῶνε διάφορα χωρία τῆς ἁγ. Γραφῆς στὰ κιβώτια ποὺ συσκεύαζε, πιστεύοντας ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ διάβαζαν

1. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Μάθημα Ποιμαντικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς*, ἐν Ἀθήναις 1898¹ καὶ Θεσσαλονίκη 1974².

καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι τὰ ἱερά καὶ σωτήρια μηνύματα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπισημάνθηκε ἀκόμη ὅτι ὁ ἅγ. Νεκτάριος ἐξέδωσε εἰδικὸ σύγγραμμα γιὰ τὴ θεία Λατρεία τὸ ἔτος 1895, ἐνῶ μερικὰ χρόνια πρὶν στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ 1889, εἶχε ἐκφωνήσῃ λόγῳ μὲ τίτλο «*Εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας*»². Στὸ Λόγῳ αὐτὸ περιγράφονται τὰ προσόντα πού πρέπει κατὰ τὸν ἅγ. Νεκτάριο νὰ ἔχει ὁ διδάσκαλος τῶν ἁγ. Γραφῶν. Ὅλη ἡ δράση τοῦ Ἐπισκόπου Πενταπόλεως ἦταν ἡ διδακτικὴ καὶ κηρυκτικὴ διδασκαλία. Ἦθελε πάντα νὰ τηρεῖ τὴν ἀποψη τοῦ Μ. Βασιλείου «*Ἴδιον τοῦ ἐπισκόπου ποιεῖν καὶ διδάσκειν*». Ἐπίσης ἔγραψε γενικὴ καὶ εἰδικὴ ποιμαντικὴ.

Ὁ Καθηγητὴς κ. Στέργιος Σάκκος εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «*Ἡ χρῆσις τῆς ἁγ. Γραφῆς εἰς τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ ἁγ. Νεκταρίου*». Μεταξὺ ἄλλων ὁ εἰσηγητὴς ἀναφέρθηκε σὲ πτυχῆς τοῦ βίου τοῦ τιμωμένου Ἀγίου καὶ ὄλων ἐκείνων τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν πού χρησιμοποίησε ἀπὸ τὴν ἁγ. Γραφή. Ἀπαρίθμησε θεματικὰ τὸ πλούσιο ἔργο τοῦ Πενταπόλεως τονίζοντας καὶ τὴν ἔλλειψη πρωτοτυπίας σὲ πολλὰ σημεῖα³. Στὸ καθόλου συγγραφικὸ ἔργο του διαφαίνεται προσπάθεια ἀξιολογήσεως τῆς Γραφῆς, ἐνῶ συγκεκριμένα στὸ βιβλίον «*Χριστολογία*»⁴ ἀναφέρεται στὸ κύρος τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τέλος, κατὰ τὴν γνώμη τοῦ Καθηγητῆ κ. Σάκκου, ὁ ἅγιος Νεκτάριος μπορεῖ νὰ καταταγῆ μεταξὺ τῶν Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ θέμα «*Ἡ χρῆσις τῶν Πατέρων εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἁγ. Νεκταρίου*» εἰσηγήθηκε ὁ Καθηγητὴς τῆς Πατερικῆς Θεολογίας κ. Ἠλίας Μουτσούλας, ὁ ὁποῖος ἐπεσήμανε τὸ πατρολογικὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ ὄλο τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Νεκταρίου Πενταπόλεως, ἀνεξάρτητα ἐὰν παραλέμπει στὸ συγκεκριμένον πατερικὸ κείμενον ἢ ὄχι, κάθε φορὰ πού χρησιμοποιεῖ κάποια σκέψη ἢ περικοπὴ ἀπὸ Λόγῳ ἢ θεολογικὴ πραγματεία συγκεκριμένου Πατέρα καὶ Διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρθηκε ὁ εἰσηγητὴς σὲ εἰδικὰ συγγράμματα τοῦ Ἀγίου, ὅπου βρῖσκει ὁ ἐρευνητὴς σχετικῆς ἀναφορῆς σὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. α) Στὸ ἔργο τοῦ «*Ἱερῶν*

2. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Ἀχιλλοπουλείῳ Παρθενοναγαγεῖο κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν*, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1889.

3. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Ἱερῶν καὶ φιλοσοφικῶν λογίων θησαυρίσματα*, τόμος Α', ἐν Ἀθήναις 1895 καὶ τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1896· Τοῦ ἰδίου, *Εὐαγγελικὴ Ἱστορία δι' ἀρμονίας τῶν κεμένων τῶν ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου*, ἐν Ἀθήναις 1903¹ καὶ 1978².

4. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Χριστολογία*, ἐν Ἀθήναις 1900.

καὶ φιλοσοφικῶν λογίων θησαύρισμα» ἀναφέρονται 260 κεφάλαια μὲ γνῶμες κλασικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὅπου ἀνευρίσκειται καὶ τὸ ὄνομα ἢ ἀκόμα καὶ πληρέστερες πληροφορίες γιὰ τὴν πηγὴ πού χρησιμοποιεῖ. β) Στὰ ἔργα «*Μάθημα Ποιμαντικῆς*» καὶ «*Ὁρθόδοξος ἱερὰ Κατήχησις*», ἰδιαίτερα στὸ δεύτερο, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὸν εἰσηγητὴ ὡς τὸ Πατερικὸ ἐγχειρίδιον τοῦ ἁγίου Νεκταρίου. γ) Στὸ ἔργο «*Περὶ Ἀθανασίας καὶ περὶ τῶν ἱερῶν μνημοσύνων*», ὁ Ἅγιος ἐπισημαίνει, σύμφωνα μὲ τὸν καθηγητὴ κ. Μουτσούλα, τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο ἀφοροῦσε στὰ ζῶα καὶ τὴν ἔμπνευση, πού εἶχε ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Δημιουργό του. Καὶ δ) στὸ σύγγραμμα «*Περὶ πνεύματος καὶ ψυχῆς*».

Κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς δευτέρας Συνεδριάσεως προήδρυσεν ὁ Καθηγητὴς καὶ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας καὶ Ποιμαντικῆς τοῦ Παν/μίου Θεσ/νίκης κ. Βασίλ. Φανουργάκης. Πρῶτος εἰσηγήθηκε ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Νευροκοπίου κ. Ναθαναὴλ (τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας) τὸ θέμα «*Ἡ τιμὴ τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας*». Περιέγραψε τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου καὶ παράλληλα τὴν γνωριμία τόσο τοῦ ἴδιου προσωπικά, ὅσο καὶ τοῦ βουλγαρικῶ ὀρθοδόξου λαοῦ μὲ τὸν ἅγ. Νεκτάριο καὶ τὴν Ἱ. Μ. Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης. Ὑπογράμμισε ὅτι ἡ «*γνωριμία*» αὐτὴ ἐγκτεται στὰ πολλὰ θαυμαστὰ γεγονότα καὶ θεραπείες τοῦ Ἁγίου, πού ζεῖ μὲ πολλὴ προσευχὴ καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ πρόσωπό του ὁ λαὸς τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα (θαυμαστὰ γεγονότα καὶ θεοσημεῖες) θεωρεῖ ὡς παρηγορία, εὐλογία καὶ ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ.

Στὴ συνέχεια ἀνέβηκε στὸ βῆμα ὁ Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Μπρατσιώτης, ὁ ὁποῖος μίλησε μὲ θέμα «*Ὁ Ἁγ. Νεκτάριος ἐκ τῶν πρωτοπόρων τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ τοῦ Γένους*». Στὴν ἀρχὴ παρουσίασε μὲ πολὺ ζωντανὸ τρόπο, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα τῆς ἐποχῆς πού συνέλεξε ὁ ἴδιος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ὑπόλοιπα δεδομένα σχετικὰ μὲ τὶς συγκεκριμένους πρωτοβουλίας καὶ δραστηριότητες τοῦ τιμωμένου Ἁγίου σὲ ἀναφορὰ μὲ τὸν «*ἐπανευαγγελισμό*» τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων. Ὁ εἰσηγητὴς γνώρισε σὲ μεγάλη ἔκταση τὰ γεγονότα περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἁγ. Νεκταρίου ἀπὸ τὸν μαθητὴ τοῦ Ἁγίου στὴν Ριζάρειο Σχολὴ μακαριστοῦ Καθηγητῆ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν Παναγ. Μπρατσιώτη. Ἀναφέρθηκε διεξοδικὰ στὸ ὑπάρχον ὑλικὸ τῆς συνεργασίας καὶ ἀλληλογραφίας τοῦ Π. Μπρατσιώτη καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Πενταπόλεως. Πρόβαλε μὲ συγκεκριμένα παραδείγματα τὴν γνωριμία τοῦ τελευταίου μὲ προσωπικότητες, οἱ ὁποῖες ἔπαιξαν τὸ δικό τους ξεχωριστὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τόσο τοῦ «*ἐπανευαγγελισμοῦ*», ὅσο καὶ στὴ σημερινὴ ἐν

γένει μορφή τῆς ἑλλαδικῆς ὀρθόδοξης κοινωνίας. Τέλος, ὑπογράμμισε τὴν ἀναγκαιότητα νὰ συμπεριληφθοῦν ὅλες οἱ πλευρές, δεδομένα καὶ καταστάσεις τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θεολογικοῦ κλίματος γιὰ τὴν ἔκβαση ὁποιοῦδήποτε πορίσματος ἀξιολογήσεως τῆς προσπάθειας ὠριμάνσεως τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν συνέχιση τῆς πορείας του, παρὰ τὴν ὅποια μεταγενέστερη φθορὰ τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν.

Ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Μητσόπουλος διευρέυνησε καὶ παρουσιάσε τὸ θέμα «Ὁ ἅγ. Νεκτάριος ὡς θεολόγος. Τὰ δογματικὰ στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας του». Ἐκανε διεξοδικὴ ἀναφορὰ στὴ θεολογικὴ προσφορὰ τοῦ Ἐπισκόπου Πενταπόλεως στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ ἀναζήτησε, παρουσίασε καὶ ἀποτίμησε τὰ δογματικὰ στοιχεῖα τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου. Ἀπὸ τὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος ἀναδείχθηκε ἡ δογματικὴ ἀκρίβεια καὶ εὐαισθησία τοῦ Ἀγίου, ὅπως αὐτὴ διαφαίνεται ἀπὸ τὸ ὅλο συγγραφικὸ καὶ διδακτικὸ ἔργο καὶ βέβαια τὴν ἀσκητικὴ βιοτῆ του.

Ἡ Συνεδρίαση ὀλοκληρώθηκε μὲ τὴν εἰσήγηση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ λογοτέχνη κ. Νικόλαου Ἀρβανίτη μὲ τίτλο «Ὁ ἅγ. Νεκτάριος καὶ ἡ εὐτεκνία». Ὁ εἰσηγητὴς στάθηκε στὴν εὐχὴ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, στὴν ὁποία ὁ ἱερέας δέεται ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Θεὸ νὰ χαρίσει στοὺς νεόνυμφους «εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν». Ὁ ἅγ. Νεκτάριος - σύμφωνα μὲ τὴν παρουσίαση τοῦ θέματος ἀπὸ τὸν εἰσηγητὴ - ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις του ἀναφορικὰ μὲ τὴν "πολυτεκνία", τὴν "εὐτεκνίαν" καὶ "καλλιτεκνίαν" καὶ εὐρύτερα μὲ τὸν "οἰκογενειακὸ προγραμματισμό". Ἐπισημάνθηκε ἀπὸ τὸν εἰσηγητὴ ὅτι ἡ "εὐτεκνία", δὲν σημαίνει τὴν ἀπόκτηση πολλῶν παιδιῶν, ἀλλὰ τὴν ἀνατροφὴ καλῶν παιδιῶν κατὰ Θεόν. Βέβαια ἡ εἰδικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου "εὐτεκνία" θὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τὸ εὖ ζῆν τῶν τέκνων, δηλ. τὸ νὰ μὴ πεθαίνουν τὰ παιδιά.

Ἡ 23ῃ Ὀκτωβρίου, τελευταία μέρα τοῦ Διορθόδοξου Θεολογικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, ξεκίνησε μὲ θεία Λειτουργία στὸν μεγαλοπρεπῆ Ἱ. Ν. τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου, ποὺ τέλεσε ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Νευροκοπίου κ. Ναθαναὴλ καὶ στὴν ὁποία μίλησε ὁ Γεν. Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πανοσιολ. Ἀρχιμ. π. Σεραφεῖμ Στεργιούδης μὲ θέμα «Ἡ οἰκουμενικὴ τιμὴ τοῦ Ἀγ. Νεκταρίου».

Ἀκολούθησαν ἡ ἕκτη καὶ ἡ ἑβδόμη κατὰ σειρὰ Συνεδριάσεις. Στὴν πρώτη προῆδρευσε ὁ ὁμότ. Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Εὐάγγελος Θεοδώρου καὶ μίλησαν: ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ

Πρεβέζης κ. Μελέτιος πού διαπραγματεύθηκε τὸ θέμα «Ὁ Ἅγ. Νεκτάριος καὶ ἡ στάσις του ἔναντι τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν σχισματικῶν», ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ζαχουμίου καὶ Ἐρζεγοβίνης κ. Ἀθανάσιος μὲ θέμα «Ὁ Ἅγ. Νεκτάριος καὶ αἱ θέσεις του ἔναντι τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας» καὶ ὁ Μητροπολίτης Ράσκας καὶ Πρεζρένης κ. Ἀρτέμιος μὲ τίτλο «Ὁ Ἅγ. Νεκτάριος ἔναντι τοῦ Οἰκουμενισμοῦ».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Μελέτιος περιέγραψε σὲ γενικὲς γραμμὲς, τὸν τρόπο ἀντιμετώπισης τῶν αἰρετικῶν καὶ τὶς σχέσεις πού ὁ Ἅγιος θεωροῦσε ὅτι πρέπει νὰ ἔχει μαζί τους. Ἐπισήμανε τὴν ἀπάντηση τοῦ Πενταπόλεως στὸ ἐρώτημα *“Πότε μπορούμε νὰ ἔχουμε σχέσεις μὲ αἰρετικούς; Ὄταν μετανοοῦν; Ὄταν νομίζουμε ὅτι ἐπιστρέφουν;”*. Ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος ἀπαντᾷ: *“Ὅχι μόνο ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται νὰ ἔχουμε ἐπικοινωνία μὲ τοὺς αἰρετικούς”*. Ὁ εἰσηγητὴς ἐπισήμανε ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος πρέπει νὰ τηρεῖ τὶς ἀρχὲς τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ δογματικὲς διαφορὲς ἀναφέρονται στὸ ἐπίπεδο τῆς πίστεως. Δὲν μπορεῖ τὸ δόγμα νὰ περιορίζει τὴν ἀγάπη. Τὸ συναίσθημα καὶ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης δὲν πρέπει νὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν δογματικὴν διαφορὰ. Ἀκόμη ὅποιος λέει ὅτι περιορίζει τὴν ἀγάπη στὴν ἐξ ἀποστάσεως προσευχὴ εἶναι λάθος. *«Υπὸ ψευδοῦς ἐστε ζήλου»*, *«ψευδῆς ἐστὶν ὁ ζήλος καὶ πεπλανημένη ἡ δόξα»*. Ἐπανειλημμένως τόνισε ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς αἰρετικούς. Ἀνέφερε χαρακτηριστικὰ ὅτι δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια καρδιὰ νὰ βγαίνει ἀγάπη καὶ μῖσος. Στὴ συνέχεια ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως ἔδωσε ἀπάντηση στὰ πῦθ κάτω ἐρωτήματα: α) *Ποιὸς εἶναι ὁ κατ’ ἐπίγνωσιν ζηλωτῆς;* Ἐπισήμανε ὅτι εἶναι ὁ ἔνθεος ζήλος γιὰ διάδοση τῆς ἀλήθειας, πού ὅμως δὲν ἀρκεῖται μόνο σὲ αὐτό. Πρέπει νὰ καλλιεργεῖται καὶ ὁ ἔσω ἄνθρωπος. Πρέπει νὰ εἶναι *“ἐραστῆς πασῶν τῶν ἀρετῶν”* καὶ τύπος τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ. Καὶ β) *Ποιὸς εἶναι ὁ μὴ κατ’ ἐπίγνωσιν ζηλωτῆς;* εἶναι ὁ χριστιανὸς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πλανᾶται, κάνει πρᾶξη *“τὰ ἐναντία”*, κυριαρχεῖται ἀπὸ ἐμπάθεια καὶ θυμὸ. Ὁ ἐν λόγῳ ἄνθρωπος ἔχει γνωμικὸ θέλημα καὶ ἔλλειψη ταπεινώσεως, φιλοδοξία καὶ φιλονικία, εἶναι ἄνθρωπος ὀλέθριος. Ὁ Νεκτάριος Πενταπόλεως ἀναφέρεται στὰ θέματα αὐτὰ καὶ ἀναλύει τὶς παραπάνω περιπτώσεις στὰ ἔργα τοῦ *«Γνώθι σαυτὸν»*⁵. *«Τὰ αἴτια τοῦ σχίσματος»* καὶ *«Περὶ τῆς ἐνώσεως»*⁶.

5. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Τὸ γνώθι σαυτὸν (μετὰ ἐπιστολιμαίας διατριβῆς πρὸς Εὐσεβίαν Μοναχὴν περὶ παρθενίας)*, ἐν Ἀθήναις 1904.

6. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Μελέτη ἱστορικὴ περὶ τῶν αἰτίων τοῦ σχίσματος περὶ τῶν λόγων τῆς διαιωνίσεως αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ ἀδυνάτου τῆς*

Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ἐρζεγοβίνης κ. Ἀθανάσιος διαπραγματεύθηκε τὸ θέμα τοῦ παπισμοῦ καὶ τοῦ σχίσματος σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Μεταξὺ ἄλλων τόνισε ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτάριος δὲν εἶναι συστηματικὸς μὲ τὴν ἔννοια τὴν ἐπιστημονικὴ. Ἐχει ἀπλότητα στὸ λόγο του. Ὑπογράμμισε κάτι τὸ ὁποῖο ὑπονοεῖται ἀπὸ τὴν Χριστολογία τοῦ Πενταπόλεως ἀναφορικὰ μὲ τὸν Πάπα Ρώμης. Ὁ τελευταῖος ἔχει ἀντικαταστήσει στὴν Ἐκκλησία τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὸ ἔχει ἄμεση ἀναφορὰ καὶ σχέση μὲ τὴ χριστολογία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Τόνισε μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση ὁ Θεοφιλέστατος ὅτι *«ὁ παπισμὸς δημιούργησε τὸν Πάπα καὶ ὄχι οἱ Πάπες τὸν παπισμὸ»*. Ἡ πραγματοποίηση τοῦ σχίσματος μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐπέρχεται τὴν περίοδο τῆς κυριαρχίας τῶν Φράγκων. Ἡ Δύση μέχρι τότε συνεχίζει μὲ τὸ παραδοσιακὸ συνοδικὸ σύστημα, ἀλλὰ ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας ἐπέβαλε νέα δεδομένα. Τὸ σχίσμα δημιουργήθηκε λόγω τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ Πάπα Ρώμης νὰ ὑποταχθεῖ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν ἐξουσία του. Ἡ μονοκρατορία τοῦ Ποντίφικα σημαίνει ἄρνηση τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Καταλήγοντας ὁ εἰσηγητὴς τόνισε ὅτι παρόλο πὺ συμβαίνουν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ δεδομένα ὁ ἅγιος Νεκτάριος δὲν ἔχει μῖσος ἔναντι τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ἀντίθετα ἐπιθυμεῖ τὸ διάλογο μαζί του.

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Ράσκας κ. Ἀρτέμιος ἀναφέρθηκε στὴ στάση πὺ τηρεῖ ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος στὸ δημιουργούμενο, κατὰ τὴν ἐποχὴ του, κίνημα τοῦ οἰκουμενισμοῦ. Ἀνέφερε συγκεκριμένα ὅτι ἐνῶ τὸ θέμα τοῦ οἰκουμενισμοῦ προκύπτει λίγο ἀργότερα, κατὰ τὴν χρονικὴ στιγμή πὺ ζεῖ καὶ γράφει ὁ Ἅγιος κυφορεῖται τὸ σύστημα αὐτό. Τόνισε χαρακτηριστικὰ ὅτι *«ὅταν ὁ ἅγ. Νεκτάριος ἀναφέρεται στὰ θέματα αὐτὰ αἰσθάνεται ὅπως οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς ραδιουργίες τῶν αἰρετικῶν»*. Σύμφωνα μὲ τὸ Σύμβολο Πίστεως, πὺ ἐπεκύρωσε ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία καὶ ὄχι πολλὲς Ἐκκλησίες ἐνωμένες. Ἡ ἰδέα ἐνὸς συμβουλίου Ἐκκλησιῶν εἶναι ἀνεπίτρεπτος. Στὴ συνέχεια, ἔγινε αὐστηρὴ ἀξιολόγηση τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἔργου πὺ ἐπιτελεῖ τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, ἀκόμη τοὺς λόγους ὑπάρξεως καὶ συμμετοχῆς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας σὲ αὐτό. Πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάλυση καὶ ἐρμηνεία τῶν λεγομένων γιὰ τὰ θέματα αὐτά, σύμφωνα μὲ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Ἐπισκόπου Πενταπόλεως, τονίστηκε ἡ

ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς, τόμος Α', ἐν Ἀθήναις 1911 καὶ τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1912.

προσήλωσή του στὴν Ἐκκλησία καὶ ἡ ὑπακοή του στὶς ἀποφάσεις της.

Στὴν τελευταία συνεδρίαση προήδρευσε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης κ. Ἱερόθεος καὶ ἐκφωνήθηκαν οἱ ἀκόλουθες εἰσηγήσεις.

Ὁ Δρ. Ἀθανάσιος Βουρλῆς, Λέκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, διαπραγματεύθηκε τὸ θέμα: «Ἀνάλυση τοῦ ἔργου *“Περὶ Χριστιανικῆς Ἠθικῆς”* τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου». Ἐπισήμανε τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν τὴν προσωπικότητα τοῦ τιμωμένου Ἁγίου. Τὰ χαρίσματα αὐτὰ διακρίνουν τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Πηγὴ γιὰ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Νεκταρίου Πενταπόλεως εἶναι ἡ κλασικὴ φιλοσοφία, ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ σύγχρονή του εὐρωπαϊκὴ βιβλιογραφία, ἀφοῦ τὸν βοήθουσε (ὅπως ἤδη ἀναφέραμε), ἡ εὐρεία γλωσσομαθείά του. Σύμφωνα μὲ τὸ συγκεκριμένο ἔργο⁷ ὁ ἱερός συγγραφέας ἀπασχολεῖται μὲ σύγχρονα προβλήματα καὶ προβάλλει τὸ χριστολογικὸ χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Ὁδηγεῖ τοὺς ἀναγνώστες του ἐκεῖ πού σκοπεύει χρησιμοποιώντας σωτηριολογικὰ τὴν ἀναγωγικὴ καὶ συνθετικὴ μέθοδο.

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Γεώργιος Γαλίτης μίλησε μὲ θέμα «Ὁ Ἁγ. Νεκτᾶριος πρὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματίων». Ἀναφέρθηκε στὰ διάφορα ἀξιώματα γενικὰ καὶ κατέληξε στὸ ἀξίωμα καὶ ὑπόουρημα τοῦ κληρικοῦ καὶ δὴ τοῦ Ἐπισκόπου. Τόνισε ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος ἐπισκοπεύει δὲν κατακυριεύει. Κατακυριεύουν οἱ ἐξουσιαστές. Ἐὰν ὁ Ἐπίσκοπος θεωρήσει τὸ ἀξίωμα τῆς Ἀρχιερωσύνης ὡς ἐξουσία, τότε θὰ καταλήξει στὸν παπισμὸ. «*Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος*»⁸. Πρότυπο διακονίας παραμένει ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν ἐξουσία, ἀλλὰ ἡ ἐξουσία αὐτὴ ἦταν καθαρὰ πνευματικὸν χαρακτῆρα. Ἡ μεγαλύτερη ἐξουσία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ κατ' ἐπέκταση τῶν Ἐπισκόπων εἶναι τὸ «*δεσμεῖν καὶ λύειν ἁμαρτίας*». Ὁ Πενταπόλεως στὸ «*Ἱερατικὸ ἐγκόλλιο*»⁹, ἀναφέρεται σὲ διάλεξή του πρὸς τοὺς Ἱερεῖς

7. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Χριστιανικὴ Ἠθικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδόθηκε στὸ τόμο με τὸν τίτλο: Νεκταρίου Κεφαλᾶ, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, *Θεολογικαὶ μελέται*, ἐκδοσις δευτέρα, ἐπιμελεία Τίτου Ματθαίου, Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Ἀθῆναι 1990.

8. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Ἱερατικὸ Ἐγκόλλιον ἤτοι Α' Περὶ ἱερωσύνης. Β' Περὶ τοῦ πρωτείου ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ. Γ' Περὶ τῆς ἰσότητος ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ*, ἐν Ἀθῆναις 1907.

9. *Μάρκ. θ' 35.*

τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, ὅπου ἐπισημαίνει ὅτι *“ἡ Ἱερωσύνη ὡς ἱερὰ διακονία... εἶναι μέγα καὶ ἱερὸ ὑπουργημα”*, ἀλλὰ τονίζει ἐκεῖ τὴν πνευματικὴ ἐξουσία πού ἔχει ὁ ἱερέας. Σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, ὅ,τι κάνουν οἱ ἱερεῖς (γιὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ ποιμνίου) τὸ κυρώνει ὁ Θεὸς ἄνωθεν. Γιὰ τοὺς ὀρεγομένους ἐπισκοπῆς, ὁ εἰσηγητὴς τόνισε τὴν ἀνάγκη ὑπάρξεως φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων χαρισμάτων καὶ ποιμαντικῶν ἀρετῶν. Ὁ ἴδιος ὁ ἅγ. Νεκτάριος σὲ ὄλες τὶς περιπτώσεις καὶ τοὺς τόπους στοὺς ὁποίους ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ τὸν ὀδηγοῦσε νὰ προσφέρει, γιὰ τὴν οἰκοδομὴ καὶ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, αἰσθανόταν πάντα τὰ ἀξιώματα πού εἶχε ὡς μέσα διακονίας καὶ θυσίας γιὰ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἀναπλ. Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Ζίας παρουσίασε τὸ θέμα: *«Ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου. Ἀπὸ τὸν ρεαλισμὸ στὴν μεταμόρφωση»*. Κατ' ἀρχὴν τόνισε ὅτι ἡ εἰκόνα γεννήθηκε στὴν πρώτη Ἐκκλησία καὶ συνεχίζει νὰ ὑπάρχει γιὰ νὰ προβάλλει τὴ σάρκωση τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδας. Βοηθεῖ στὴν προσωπικὴ προσέγγιση τοῦ Θεοῦ καὶ στὴ θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχουμε ὀδηγίες γιὰ τὴν περιγραφὴ τῶν χαρακτηριστικῶν κάποιων προσώπων ἁγίων καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπισήμανε τὴ σημασία πού ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι τὰ στάδια τῆς διαμορφώσεως τῆς εἰκόνας μᾶς τὰ *“δίνει”* ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγ. Νεκταρίου. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰτὶ βρισκόμαστε στὴν ἐποχὴ τῆς φωτογραφίας. Ἀπὸ τὶς φωτογραφίες ἔχουμε τὴν ρεαλιστικὴ περιγραφὴ τοῦ Ἁγίου στὴν εἰκόνα. Στὴν ἀρχὴ ἔχουμε πιστὰ ἀντίγραφα ἀπὸ τὶς φωτογραφίες, π.χ. ὁ Φ. Κόντογλου τὸ 1964 ζωγραφίζει τὸν ἅγ. Νεκτάριο σύμφωνα μὲ τὴν φωτογραφία, ἀλλὰ ἀφαιρεῖ τὸν ὄγκο, δείχνει τὴν ἀσκητικότητα, ἀφαιρεῖ τὸ βάρος καὶ γίνεται πνευματικὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἁγίου. Ἀργότερα ἀρχίζει ἡ ἀγιογράφηση τοῦ ἐπισκόπου Πενταπόλεως σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα καὶ τὰ κριτήρια τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως. Πολλὲς φορὲς αὐτὸ τηρεῖται μὲ ἀναχρονιστικὰ στοιχεῖα, ὅπως συμβαίνει μὲ ἁγίους τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἀκόμη καὶ στὴν ἰστόρηση τῆς εἰκόνας τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως Χριστοῦ, π.χ. ὠμοφῶριο, μίτρα κ.ἄ.

Τὸ Συνέδριο ἀπασχόλησε ἀκόμη ἡ μουσικὴ καὶ ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ ἁγ. Νεκταρίου στὴν Ἐκκλησία καὶ ἰδιαίτερα ἡ προσπάθειά του γιὰ διατήρηση καὶ διάδοσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς παραδόσεως. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ὀδήγησε τοὺς συνέδρους ὁ θεολόγος κ. Ἀχιλλέας Χαλδαιάκης, ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, μὲ τὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος: *«Ἡ ἀγάπη τοῦ*

Ἁγ. Νεκταρίου διὰ τὴν Μουσικὴν καὶ τὴν Ποίησιν» Ὁ εἰσηγητὴς χαρακτηρίσει τὸν Ἐπίσκοπο Πενταπόλεως «ὕμναγωγὸν» καὶ ὄχι «ὕμνογράφον». Πολλὰς φορὰς ἔγραφε ὕμνους μὲ ἀλλαγὴ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ὕφους ποὺ εἶχαν καθιερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Ἀκόμη, ὁ ἅγ. Νεκτᾶριος σκόπευε νὰ ἱκανοποιήσει πνευματικὰ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ νὰ συνεγείρει τὶς ράθυμες ψυχὰς τῶν χριστιανῶν. Μὲ τὴν ποίησιν ἱκανοποιοῦσε τὸ θρησκευτικὸ του συναίσθημα καὶ ὕμνοῦσε τὸ Θεό. Τὸ 1905 συμμετέχει ὁ Πενταπόλεως Νεκτᾶριος σὲ μουσικὴ ἐπιτροπὴ μαζὶ μὲ τὸν Μητροπολίτη Ἀθηνῶν Θεόκλητο καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ζακύνθου Διονύσιον. Σκοπὸς τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπως ὁ ἴδιος γράφει, ἦταν «ἡ διατήρησις τοῦ ὀρθῶς ψάλλειν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ».

Ἀκολούθησε μουσικὸ πρόγραμμα στὸ ὁποῖο ἐκτελέστηκαν ποιήματα - ὕμνοι τοῦ Ἁγίου ἀπὸ τὴν χορωδία τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ κ. Ἀχιλλέου Χαλδαιάκη.

Μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς τελευταίας εἰσηγήσεως καὶ τὴ λήξη τῆς συζητήσεως ἔλαβε τὸ λόγο ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου καὶ Ποιμενάρχης, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Ἰερόθεος, ὁ ὁποῖος εὐχαρίστησε ὅλους, ὅσοι ἀνταποκρίθηκαν καὶ συμμετείχαν ἐνεργῶς στὶς ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου. Ἰδιαίτερα ἀναφέρθηκε στὴν πολὺ σημαντικὴ προσφορὰ καὶ θυσία τῶν εἰσηγητῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβαν καὶ παρουσίασαν πλευρὰς τῆς προσωπικότητος, τοῦ ποιμαντικοῦ, διδακτικοῦ καὶ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ τιμωμένου Ἁγίου. Ἀκολούθησε ἡ ἀπονομὴ ἀναμνηστικῶν δώρων, ὡς εὐλογία ἀπὸ τὸν Σεβασμιώτατο, καὶ συμμετοχὴ ὄλων τῶν συνέδρων στὴν ἐορταστικὴ τράπεζα, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς λήξεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Διορθόδοξου Θεολογικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, στὴν Ἱ. Μ. Ἁγίας Τριάδας - Ἁγίου Νεκταρίου Αἰγίνης.

Θεωροῦμε ὅτι τὸ Συνέδριο προσέφερε ἀρκετὰ σύμφωνα μὲ τοὺς σκοποὺς τῆς πραγματοποιήσεώς του, μεταξὺ αὐτῶν ἐπισημαίνομε τὰ πῶς κάτω:

α) Προσέφερε τὴν εὐκαιρίαν ἐπικοινωνίας καὶ συσφίξεως τῶν σχέσεων καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μεταξὺ ἀδελφῶν χριστιανῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀπὸ ὅλες σχεδὸν τὶς τοπικὰς ὀρθόδοξας Ἐκκλησίας.

β) Δημιούργησε τὶς προϋποθέσεις ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν καλύτερην γνωριμίαν τῆς προσωπικότητος, τοῦ ἔργου καὶ τῆς ὅλης βιοτῆς ἐνὸς μεγάλου Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ διὰ ἀπὸ τοὺς πλησιέστερους στὴν ἐποχὴ μας (1846-1920). Καί,

γ) Διαπιστώθηκε, γιὰ ἀκόμη μιὰ φορὰ, ὅτι ἡ βίωσις τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, δηλ. τῆς ὀρθόδοξης Παραδόσεως, περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν ὑπομονὴν

καὶ ἐγκαρτέρηση, τὶς θλίψεις, τὶς συκοφαντίες, τὶς ἀδικίες καὶ ποικίλες ἄλλες δοκιμασίες. Ὁ ἀγώνας καὶ ὁ μὴ συμβιβασμὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος «ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται»¹⁰, καὶ ἡ ἀντιμετώπιση τῶν πολύμορφων δοκιμασιῶν εἶναι μαρτυρίες, οἱ ὁποῖες διακηρύσσουν τὴν ἀγιότητα κάποιου ἀνθρώπου. Τότε, ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τὸ συγκεκριμένο πρόσωπο νὰ γίνῃ ὄργανό του, δηλ. νὰ κάνει θαύματα, θεοσημεῖες, ἀκόμα καὶ νὰ μένῃ ἄφθορο τὸ σῶμα του γιὰ τὴν παρηγορία τῶν ἀνθρώπων¹¹. Ἔτσι ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς διαπιστώνει, ζῆ καὶ δοξάζει πλέον στὸ πρόσωπο τοῦ τιμώμενου ἀγίου Νεκταρίου — τοῦ ὁποῖου σχεδὸν ὅλα τὰ προσωπικὰ ἀντικείμενα ὑπάρχουν, τὰ βλέπει, τὰ ἀγγίζει καὶ τὰ προσκυνεῖ— τὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ ἀντλεῖ χάρη καὶ κουράγιο στὴν καθημερινή του ζωὴ. Αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὁ Ἅγιος βρίσκεται δίπλα καὶ κοντὰ του. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰτὶ οἱ Ἅγιοι εἶναι ζωντανὲς ὑπάρξεις, εὐλογία γιὰ τὸν καλοπροαίρετο ἄνθρωπο ποὺ πιστεύει καὶ προσεύχεται γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ σὲ ὅλη τὴν κτίση. Ἐπιπλέον, εἶναι ἓνα ἀδιαμφισβήτητο στοιχεῖο, ὅτι τὸ πλήρωμα τῆς Ὁρθόδοξης Καθολικῆς Ἐκκλησίας πορεύεται στὴν τρίτη χιλιετία ζώντας μὲ τοὺς Ἅγίους της.

10. Α' Ἰωάν. ε' 19.

11. Πρβλ. Στυλ. Γ. Παπαδόπουλου, *Διαπίστωση καὶ Διακήρυξη τῆς ἀγιότητας τῶν ἀγίων*, ἐκδ. Τέριος, Κατερίνη 1990.